

Doğu-Batı Arasında Balkan Siyaseti

Balkanlar, Avrupa'ya geçişte önemli bir güzergâh olması dolayısıyla kavimler göçü sırasında birçok farklı millet tarafından kullanılmış, bu durumun bir sonucu olarak da bölgede iç içe yaşayan ve birbirine karışmış çok milletli etnik bir yapı ortaya çıkmıştır. Ayrıca Roma İmparatorluğu'nun Batı ve Doğu diye ikiye ayrıldığı hattın da bu topraklardan geçmesi ve Latin-Katolik Batı Avrupa ile Ortodoks-Slav Doğu Avrupa medeniyetleri havzasının burada oluşması, hâlihazırda karışık olan söz konusu çok milletli yapının daha da karmaşık hale gelmesinde etkili olmuştur. Takip eden süreçte, İslam medeniyeti unsurlarının da bir öncekilere katılmasıyla birlikte, dünyada temsil edilen üç önemli medeniyet burada çok dar bir coğrafyada iç içe yaşamaya başlamıştır. Bu ise günümüzde, Balkanlardaki çok kültürlü ve çok dinli yapının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Üç farklı medeniyetin bulunduğu bu bölgede uluslararası aktörler, kendi çıkarları doğrultusunda bölgede yaşayan soydaş ya da dindaşlarını desteklemek amacıyla aktif politikalar yürütmüş, özellikle Doğu ve Batı arasında tampon bir ülke konumundaki Yugoslavya'nın yıkılma sürecinde ve sonrasında bağımsızlığını ilan eden devletlerin siyasetlerini etkileyen adımlar atmışlardır. Günümüzde de bölge siyasetinde etkisi yoğun bir şekilde hissedilen uluslararası aktörleri üç gruba ayırmak mümkündür. Bunlar, bir tarafta Avrupa Birliği (AB) ve ABD'nin içinde bulunduğu Batı dünyası, diğer tarafta bölgede yaşayan halkın büyük çoğunluğunun soydaşı ve dindaşı olan Rusya ve son olarak da bölgede azımsanmayacak bir nüfusa sahip olan Müslümanların çıkarlarını gözeten başta Türkiye olmak üzere diğer İslam ülkeleridir.

Bugün bölge ülkelerinin siyasileri, ülkelerinde yaşanan iç siyasi problemlerin ve ekonomik başarısızlıkların temelinde uluslararası aktörlerin olduğunu iddia etmektedir. Bölgedeki çoğu ülkede, yapılan seçimlerde yarışan partiler ve milletvekili adaylarının yapacakları yatırımlar ve reformlardan önce hangi ülkeye yakın olduğu önem arz etmektedir.

Uluslararası Aktörler

1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya her ne kadar gücünü kaybetmiş olsa da 2000'li yıllarla birlikte özellikle Putin'in iktidara gelmesiyle uluslararası arenada yeniden güç kazanmaya başlamıştır. Geline son süreçte Rusya, Balkanlardaki etkinliğini arttırmaya, nüfuz alanını genişletmeye, ekonomik çıkarlarını korumaya ve Türkiye gibi bölgede önemli aktörlerin etkinliğini azaltmaya çalışmaktadır. Bu politikalar çerçevesinde Rusya, bir yandan bölgede kurulan yeni ülkelerin AB'ye katılımları konusuna destek verirken, bir yandan da onların NATO'ya üye olmalarına engel olmaya çalışmaktadır. Rusya'nın bu ülkelerin AB'ye katılımlarını desteklemesinin nedeni, Balkan ülkeleri üzerinde sahip olduğu etki ile bu ülkelerin AB içerisinde Rusya yanlısı politikalar izleyeceklerine olan güvenidir. Söz konusu hedeflerini gerçekleştirmek adına Rusya, özellikle Sırbistan'a yoğun ve açık bir şekilde destek vermektedir. Bunun yanı sıra, bölgede nüfuslarının çoğunluğu Ortodoks olan Yunanistan, Makedonya, Bulgaristan ve Karadağ ile de sıkı ilişkiler geliştirerek bir "Ortodoks Dayanışması" oluşturmaya çalışmaktadır. Ayrıca Ortodoks inancına mensup olmayan ancak nüfuslarının çoğunluğu Slav olan ülkelerle de ilişkilerini sıkı tutarak bir "Slav Dayanışması" kurmayı da hedeflemektedir.^[1] Rusya bu ülkelerde genellikle ismi yolsuzluklara karışmış olan oligarklarla iş birliği yapmaktadır.

Diğer taraftan Rusya'nın Balkanlardaki etkinliğini sınırlamayı hatta bitirmeyi amaçlamayan ABD, bu amacına ulaşmak için ekonomik gücünü bir araç olarak kullanmakta ve siyasal anlamda ciddi bir yumuşak güç unsuru olan AB'nin doğuya doğru genişleme sürecine destek vermektedir. Ayrıca, bölgede ABD yanlısı yönetimler oluşturarak hükümetlerin siyasal yönelimlerinin kendi isteği doğrultusunda yürütülmesi için de çalışmaktadır. Bunu sağlamak adına da iktidarda yahut muhalefette olan siyasi partiler ve isimlerle yakın ilişkiler kurmaktadır. Örneğin, ABD yönetiminin, Balkan ülkelerinin ekseriyetinde yaşanan "Renkli Devrim"lerin mimarı olarak gösterilen ABD'li ünlü finans spekülâtörü ve çoğu ülkede aktif olarak çalışan Açık Toplum Enstitüsü kurucusu George Soros aracılığıyla yerel parti ve siyasilerle yakın temas içinde olduğu iddia edilmektedir.

Balkan ülkelerinden olan Bulgaristan ve Romanya, ABD ve diğer Batı ülkeleri için özellikle Karadeniz'e kıyıları olmaları sebebiyle ayrıca önem arz etmektedir. ABD, hiçbir zaman etkinlik kuramadığı Karadeniz Havzası'na girebilmek ve burada Rusya karşısındaki dezavantajlı durumunu ortadan kaldırmak için bu havzayı çevreleyen toprak parçaları üzerinde etkin bir dış politika yürütmek istemektedir.^[2]

Dış ticaretlerinin yarısından fazlasını AB ülkeleri ile yapan Balkan ülkeleri, ekonomik kalkınmaları için de AB'den gelecek olan yardımlara ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeplerle Balkan ülkelerinin üye olmaya çalıştıkları AB de bölgede etkili olan uluslararası aktörlerden biridir. AB, aynı zamanda "Birleşik Avrupa" idealiyle Balkanlar coğrafyasına doğru genişleme politikaları da üretmeye çalışmaktadır. Bu politikalar çerçevesinde, Balkan ülkelerinden demokrasilerinin iyileşmesi, ekonomi odaklı kalkınmanın sağlanması gibi hedeflere ulaşmak adına belirli reformlar yapmalarını talep etmektedir. Bu reform talepleri yanı sıra başta siyasi krizler olmak üzere bölgede aşılamayan krizlerin çoğunda AB etkin rol almaktadır.

İngiltere'nin AB'den ayrılma kararı, Avrupa'da aşırı milliyetçi partilerin yükseliyor olması, borç ve mülteci krizleri ve yakın gelecekte yeni bir genişlemeye gidilmeyecek olması, AB'nin Balkan ülkeleri üzerindeki etkisinin önceki döneme göre gerilemesine neden olmuştur.

Bölgede etkili uluslararası aktörlerden bir diğeri de Türkiye'dir. Türkiye, bölgedeki Türk ve Müslüman toplulukların varlığını ve haklarını korumayı amaçlamaktadır. Bunun için özellikle 1990 sonrasında ekonomik, politik, askerî ve kültürel açılımlar gerçekleştirmiştir. Bölgede oldukça fazla kültürel yatırımı bulunan Türkiye, son zamanlarda yaptığı ekonomik açılımlarla da Balkan ülkeleri üzerindeki etkisini arttırmıştır. Türkiye'nin bu açılımından rahatsız olan bölge ve Batı ülkeleri, Türkiye'yi bölgede halefi olduğu Osmanlı'yı tekrar kurmak istemekle itham etmektedir.

Bölgesel Krizler

Yukarıda bahsi geçen uluslararası aktörlerin Balkan ülkelerinde yaşanan krizlerde en az yerel aktörler kadar etkili olduğu görülmektedir. Buradaki kriz bölgelerinin en başında Bosna-Hersek gelmektedir. Bölgedeki krizin kaynağı, Yugoslavya'nın parçalanması sırasında yaşanan en kanlı savaş olan Bosna Savaşı'nın sona ermesi için 1995'te uluslararası aktörlerin gözetiminde imzalanan ve günümüz Bosna-Hersek anayasası metnini oluşturan Dayton Antlaşması'dır. Antlaşmanın isminin imzalanmış olduğu ABD'nin Ohio eyaletindeki Dayton kentinden gelmekte olması bile ABD'nin bölgedeki etkinliğini gözler önüne seren bir faktördür. Dayton Antlaşması 90'lı yılların başında yaşanan bu kanlı savaşı bitirmesine rağmen, uzun dönemde bölgede yaşayan üç farklı millet arasındaki fay hatlarının daha da derinleşmesine neden olmuştur. Söz konusu üç milletin uluslararası arenada farklı destekçileri bulunmaktadır.

Dayton Antlaşması neticesinde kurulan iki entiteden biri olan ve son zamanlarda bağımsızlık seslerinin iyice yükseldiği Sırp Cumhuriyeti, dindaşları olan Rusya'dan kayıtsız şartsız tam destek almaktadır. Rusya'nın Sırlara desteği sadece aynı dine mensup olmaktan kaynaklanmamaktadır. Rusya'nın buradaki desteği, Sırp Cumhuriyeti'nde Rus yatırımlarının olması ve AB başta olmak üzere Batı ülkeleri ile yapılan küresel rekabetteki etki alanını daha da arttırmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Bosna-Hersek'teki Sırların bir diğer destekçisi de doğal olarak anavatanları olarak tanıdıkları Sırbistan'dır. Ancak Sırbistan AB'ye üyelik sürecinde olduğundan bazı durumlarda Bosnalı Sırlardan desteğini esirgemek zorunda kalmaktadır.

Öte yandan başta AB olmak üzere Batılı ülkeler, Bosna-Hersek'te yaşayan ve bağımsızlık talep eden Sırları sürekli kınamakta ve ülkenin bütünlüğünü savunduklarını açıklamaktadır. Türkiye ise bu süreçte Bosna-Hersek'in parçalanmasına neden olabilecek ve Müslümanların zarara uğrayacağı her tür eylem karşısında net bir tavır almaktadır. En son AB, Sırp Cumhuriyeti'nde bağımsızlık kararı alınmasıyla ilgili düzenlenmek istenen referanduma karşı kesin tavrını koymuştur. Ancak her ne kadar AB'nin bölgede etkili olduğu düşünülse de bu referandumu durdurabilmek adına bir yaptırım gücü olmadığı da ortaya çıkmıştır.

AB'nin yaptırım gücünün zayıfladığının bir başka örneği de Makedonya'da yaşanan siyasi krizdir. Söz konusu krizin aşılması için ABD ile AB, yerel aktörler arasında arabuluculuk yapıyor gibi görünseler de aslında buradaki krizin ortaya çıkmasının asıl sorumluları onlardır. Şöyle ki, uzun yıllardır hükümette olan Makedon Milliyetçi Partisi'nin karıştığı yolsuzlukların kanıtlandığı ses kayıtları, muhalefet liderine Batılı ülkeler tarafından verilmiştir. Ses kayıtlarının yayımlanmasından sonraki süreçte ülkenin içine girdiği krizin son yapılan seçimlerle aşılabileceğine inanılmış, ancak sonuç beklenenin aksi olmuş ve ülke yeni bir krize sürüklenmiştir. Seçimden sonra muhalefet partisi lideri, diğer partilerle yaptığı görüşmeler sonucu hükümeti kurmak için gerekli çoğunluğu sağlamıştır. Ancak Makedonya Cumhurbaşkanı, söz konusu koalisyonun sağlanması için Makedonya'daki Arnavut partilerin iç siyaseti ilgilendiren bir konuda Arnavutluk Başbakanı'nın inisiyatifıyla oluşturdukları platformun kuracağı hükümetin, ülkenin birlik ve beraberliğini tehdit edeceği gerekçesiyle hükümet kurma görevini muhalefete vermemektedir. AB yetkilileri her ne kadar hükümet kurma görevini vermesi yönünde Cumhurbaşkanı'na baskı yapıyor olsa da

Bosna-Hersek örneğinde olduğu gibi yaptırımları burada da zayıf kalmaktadır.

Uluslararası aktörlerin aktif olarak etkili oldukları bir diğer kriz de Kosova'da yaşanmaktadır. AB'nin Kosova'ya vize uygulamasını kaldırması önünde iki engel bulunmaktadır: İlki, Kosova'nın Karadağ ile sınır belirleme sorunudur. Diğer ise Kosova'da yaşayan Sırlara belirli ayrıcalıklar tanıyacak olan "Sırp Belediyeler Birliği"nin oluşturulmasıdır. Karadağ ile yapılacak olan sınır belirleme anlaşması sonucunda toprak kaybının yaşanıp yaşanmayacağı konusu belirsizliğini korurken, Sırp Belediyeler Birliği'nin oluşması uzun dönemde Kosova'nın toprak kaybı yaşayacağı anlamına geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer taraftan, son dönemde Kosova Güvenlik Gücü'nün Kosova Ordusu'na dönüştürülmesi için yapılan çalışmalar, başta ABD olmak üzere Batılı ülkeler tarafından desteklenirken Sırbistan ve Rusya bu duruma karşı çıkmaktadır.

Rusya'nın karşı çıktığı bir diğer konu da Karadağ'ın NATO'ya üye olması meseledir. Hatta ülkede yapılan son seçimlerde darbe girişiminde bulunan aşırı milliyetçi bir grubu Rusya'nın desteklediği ve NATO karşıtı bir hükümet kurmayı planladıklarını itiraf ettikleri dahi iddia edilmektedir. Darbe girişiminin başarılı olmaması ve NATO yanlısı hükümetin göreve gelmesinden sonra, bir diğer gelişme de ABD Başkanı Trump'ın Karadağ'ın NATO'ya üyelik protokolünü imzalamış olmasıdır.

Bölge ülkelerinin çoğunda yaşanan krizlerde dolaylı ya da dolaysız şekilde rol alan ve bölgenin en güçlü ekonomileri arasında olan Sırbistan'da ise, yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini ülkenin Başbakanı olan ve her ne kadar Batı yanlısı politikalar benimsese de Rusya ile ilişkilerini iyi tutan Aleksandar Vucic kazanmıştır. 7 milyon nüfusa sahip ülkede 6,7 milyon seçmenin olduğu yönündeki verilerden yola çıkarak seçimlere hile karıştırıldığını iddia eden halkın bir kısmı, sosyal medya üzerinden "Diktatörlüğe karşı protesto" sloganıyla organize olarak protesto gösterileri düzenlemeye başlamıştır.

Balkanlarda protestoların düzenlendiği bir diğer ülke ise Arnavutluk'tur. Ülkede 18 Haziran'da yapılacak genel seçimlere geçici bir seçim hükümetiyle gidilmesini talep eden muhalefetteki Demokrat Parti'nin düzenlediği protestolar, 18 Şubat'tan itibaren aralıksız devam etmektedir. Mevcut hükümetin yönetiminde gidişinde takdirde seçimleri boykot edeceklerini açıklayan Demokrat Parti'nin, Başbakan Edi Rama ve hükümetin yolsuzluklara karıştığı, uyuşturucu ticaretine karşın hiçbir önlem almadığı yönünde iddiaları bulunmaktadır. AB ise bu gelişmeler üzerine yaptığı açıklamalarda söz konusu siyasi krizin çözülememesi durumunda, ülkenin AB üyeliği için elzem olan yargı reformlarını gerçekleştiremeyeceğini, bunun da üyelik sürecini uzatacağını bildirmiştir.

Sonuç

Bölge ülkelerinde yaşanan krizlerde en az yerel aktörler kadar bölgesel ve uluslararası aktörlerin de etkisi bulunmaktadır. Bir taraftan bölgedeki Slav/Ortodoksları dindaş/soydaş olarak destekleyen Rusya, diğer taraftan bölge ülkelerinin en büyük ticaret ortağı olan AB ve 1990'lı yıllarda yaşanan kanlı savaşların bitmesinde aktif rol alan ABD bulunmaktadır. Sayılan aktörler kadar etkili olmasa da Türkiye de son yıllarda yaptığı açıklamalar, tarihsel bağları ve bölgede yaşayan Müslümanların çıkarlarını korumadaki kararlı tavrı sebebiyle bölgedeki etkisini arttırmaya başlamıştır.

Yukarıda bahsi geçen uluslararası aktörlerden ABD, AB ve Rusya'nın burada yaşanan krizlerin tetikleyicisi olduklarını söylemek de mümkündür. Ancak bir yandan krizlerin tetikleyicisi olan bu aktörler, bir krizin patlak vermesinden sonraki süreçte de arabulucu olarak ortaya çıkmaktadır. Dünyanın pek çok bölgesinde Batı ve Doğu güçleri arasında yapılan "Vekâlet Savaşları" Balkan ülkelerinde "Vekâlet Krizleri" olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu krizlerin aşılması adına atılan adımlar çoğu zaman krizden çıkmak yerine krizin daha da derinleşmesine neden olmaktadır.

Bölgedeki krizlerin kısa dönemde aşılamayacağı bir gerçek olmakla birlikte, bu krizlerin uzun vadede hangi yöne evrileceğini de yine Doğulu ve Batılı uluslararası aktörlerin uygulayacakları politikalar belirleyecektir.

[1] http://www.tasam.org/tr-TR/lcerik/3790/balkanlar_ve_bosna_-_hersekin_jeopolitigi

[2] <http://akademikperspektif.com/2012/05/27/abdnin-balkanlar-politikasi-2/>